

บทที่ 1

บทนำ

ชุมชนในเขตพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงวาวีประกอบด้วยหมู่บ้านดอยช้าง ปางช้าง ผาแดงลีซอ ดอยล้าน และบ้านใหม่พัฒนา ซึ่งปัญหาสำคัญ ที่เกิดขึ้นและเกิดผลกระทบเป็นอย่างมากคือ ปัญหาจากการทำการเกษตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน และปัญหาจากการดำรงชีวิตของประชากรจำนวนมากในพื้นที่จำกัดต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีความรุนแรงและกำลังขยายตัวมากขึ้น ตามการเพิ่มของประชากร นอกจากนี้ยังมีประชากรแฝงจากการอพยพโยกย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่อีกจำนวนมาก และเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงขึ้น และคาดว่าปัญหาข้างต้น จะเป็นปัญหาสำคัญของทุกชุมชนชาวเขานบนพื้นที่สูงของประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร่งด่วน ทั้งเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนที่ศึกษา และเพื่อเป็นต้นแบบของการแก้ไขปัญหาของพื้นที่สูงอื่นๆต่อไป อย่างไรก็ตามได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องแล้ว แต่ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วนจึงไม่เกิดประสิทธิภาพมากพอ เพราะปัญหาต่างๆมีความซับซ้อนและเกี่ยวพันกันเป็นอย่างมาก และที่สำคัญยังขาดการวิเคราะห์และนำองค์ความรู้ที่เหมาะสมมาใช้เพื่อแก้ปัญหา และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องปรับกระบวนการแก้ไขปัญหาให้เป็นแบบบูรณาการและใช้องค์ความรู้ที่เหมาะสม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหา พึ่งพาตนเองได้ และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญของปัญหาของชุมชนบ้านดอยช้าง สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาผลกระทบจากการทำการเกษตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ผลกระทบจากปัญหาหมอกควัน และผลกระทบจากน้ำเสียจากกระบวนการแปรรูปกาแฟ โดยมีสาเหตุสำคัญ มาจาก

1.1 พืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ของประชาชนมีจำกัดไม่เพียงพอกับความจำเป็นของชุมชน และพืชเศรษฐกิจหลักคือ กาแฟ ยังพบปัญหาเรื่องการให้ผลผลิตต่ำ ทำให้เกษตรกรต้องหาแสวงหาช่องทางเสริมรายได้ด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชที่กระบวนการเพาะปลูกมีการเผาและไถพื้นที่ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสูง ได้แก่ ข้าวโพด และข้าวไร่ นอกจากนี้ยังให้ผลตอบแทนต่อพื้นที่ต่ำมาก

1.2 การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรปลูกอยู่เดิมใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เป็นผลทำให้ได้รับผลตอบแทนต่ำและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่ และข้าวโพดที่เป็นต้นตอของปัญหาหมอกควันและการชะล้างพังทลายของดิน และกาแฟที่มีปัญหาน้ำเสียจากกระบวนการแปรรูปกาแฟ

2. ปัญหาผลกระทบจากการดำรงชีพของประชากรจำนวนมากในพื้นที่จำกัด โดยมีปัญหาผลกระทบจากน้ำเสียต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งจากศึกษาการปนเปื้อนของมลพิษในแหล่งน้ำ ซึ่งจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าสาเหตุสำคัญเกิดจากพฤติกรรมกรรมการละเลยด้านสุขอนามัย และสุขาภิบาลของประชาชนในชุมชน การขาดระบบการจัดการของเสียและมลพิษในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ได้จัดทำโครงการวิจัยเชิงบูรณาการในระดับลุ่มน้ำย่อยเพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันและน้ำเสียแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สรวยขึ้น เพื่อนำองค์ความรู้ของโครงการหลวงไปประยุกต์ใช้พัฒนาชุมชนเป้าหมาย โดยผ่านกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ “องค์กรชุมชน” ให้มีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการ

พัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก
ในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย
- 2) เพื่อศึกษาและทดสอบชุดเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย
- 3) เพื่อศึกษาและทดสอบชุดเทคโนโลยีในการทดสอบในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน
- 4) เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพร่วมกับชุมชน
- 5) เพื่อศึกษาและทดสอบกระบวนการชุมชนในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

